

KONFERENCJA UNESCO W KRAKOWIE

Rok 1978 bez wątpienia był dla Krakowa rokiem wyjątkowym. Dwa wydarzenia ściśle go dotyczące stanęły u podstaw przemian myślenia o przyszłości i o dziedzictwie, w znaczeniu już nie tylko lokalnym czy nawet krajowym, ale wręcz światowym.

Obradujący w dniach 5–7 września 1978 roku w Nowym Jorku komitet UNESCO, złożony z przedstawicieli państw sygnatariuszy konwencji w sprawie ochrony dziedzictwa kulturowego (weszła w życie w 1975 r.), zatwierdził pierwszą Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego. U podstaw stworzenia tej Listy leżała potrzeba zwrócenia uwagi społeczności całego świata na bezwzględną konieczność ochrony obiektów o wybitnej wartości artystycznej, historycznej i przyrodniczej, stanowiących wspólne dobro ludzkości. Na owej pierwszej Liście UNESCO znalazło się zaledwie 12 obiektów o szczególnej wartości uniwersalnej, w tym dwa z Polski: historyczne centrum Krakowa oraz kopalnia soli w Wieliczce.

W kilka tygodni później oczy milionów ludzi z całego świata skierowane zostały również na Kraków, a w konsekwencji na Polskę: gdy metropolita krakowski kardynał Karol Wojtyła wyniesiony został na Stolicę Piotrową jako pierwszy od bez mała pięciuset lat papież urodzony poza Italią. Nieliczni zapewne mogli wówczas przypuszczać, jak wielkie znaczenie będzie miał ów pontyfikat papieża z Krakowa, Jana Pawła II, dla narodu i państwa polskiego i nowego porządku politycznego nie tylko w Europie, ale i w całym świecie.

Wpisanie Krakowa, jego ścisłego, historycznego centrum, obejmującego obszar średniowiecznego miasta w obrębie Plant, wawelskiego wzgórza, dawnego miasta Kazimierza oraz Stradomia miało dla dawnej stolicy znaczący, dalekosiężny wymiar, zaowocowało bowiem konkretnymi i wymiernymi rozstrzygnięciami, a w konsekwencji dokonaniem. Już w grudniu 1978 roku powstał Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa, skupiający osoby reprezentujące różne środowiska zawodowe i polityczne, także spoza samego Krakowa, którym bliska była idea odnowy zabytków miasta i jego infrastruktury oraz wypracowanie spójnych i skutecznych mechanizmów w tym względzie, a w 1985 roku, dzięki stosownej ustawie sejmowej, w warunkach konstruktywnej współpracy ze środowiskami intelektualnymi i konserwatorskimi, stworzony został Narodowy Fundusz Odnowy Zabytków Krakowa. Od tamtego czasu fundusz ten, jedyny w swoim rodzaju fundusz celowy, tworzony dzięki wydatnej pomocy finansowej z budżetu państwa, obecnie, od 1990 roku, za pośrednictwem Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej, dobrze

służy wielkiemu dziedzictwu narodowej kultury, perle w koronie Rzeczypospolitej – Krakowowi.

Warto podkreślić, że w ostatnich latach, w okresie prezydentury Aleksandra Kwaśniewskiego oraz Lecha Kaczyńskiego środki budżetowe na ratowanie i restaurację zabytków Krakowa są wyższe niż w okresie wcześniejszym (obecnie są to kwoty rzędu 40–45 mln zł rocznie), dzięki czemu, przy znaczących wkładach finansowych właścicieli tych obiektów oraz darczyńców zakres prac prowadzonych w Krakowie jest doprawdy imponujący.

Warto podkreślić, że na pierwszej liście UNESCO stary Kraków

był jedynym dużym zespołem architektonicznym. W uzasadnieniu decyzji UNESCO zapisano między innymi: *Centrum historyczne i architektoniczne Krakowa, które ukształtowało się na przestrzeni nieomal tysiąca lat, jest jednym z najbardziej godnych uwagi artystycznych i kulturowych kompleksów Europy. [...] Kraków przekazuje potomności tę jedyną w swoim rodzaju kolekcję pomników kultury dawnych wieków – wybitne dzieła sztuki i architektury.*

Dziedziniec zamku królewskiego na Wawelu

Z inicjatywy prezydenta Krakowa Jacka Majchrowskiego oraz prezesa wielickiej kopalni soli Zbigniewa Zarębskiego przy współudziale dyrektora Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce w trzydziestolecie utworzenia Listy zorganizowane zostały uroczystości jubileuszowe, z udziałem przedstawicieli Komitetu UNESCO, organizacji ICOMOS, gospodarzy obiektów wpisanych na Listę Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego (zarówno w jej pierwszej, jak i obecnej wersji), środowisk konserwatorskich i artystycznych Krakowa. Patronat honorowy nad uroczystościami jubileuszowymi objęli prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Lech Kaczyński oraz dyrektor generalny UNESCO Koïchiro Matsuura.

5 września w sali obrad Rady Miasta Krakowa prezydent Krakowa Jacek Majchrowski wraz z prezesem kopalni soli Zbigniewem Zarębskim powitali licznie zgromadzonych gości – uczestników uroczystości jubileuszowych, z kardynałem Franciszkiem Macharskim, ministrem Ryszardem Legutką, ambasadorem Ekwadoru w Polsce Floresem Fernando, Marią Wodzyńską-Walicką – ambasadorem RP przy UNESCO, przedstawicielami Polskiego Komitetu UNESCO: sekretarzem generalnym Sławomirem Ratajskim i wiceprezesem Stefanem Wilkanowiczem, oraz Gaborem Demszkym, burmistrzem Budapesztu.

Po wystąpieniach honorowych gości z referatem *Karta praw i obowiązków dla miejsc z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO* wystąpił wiceprezes Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS

Krzysztof Pawłowski, dzieląc się dodatkowo – jako przedstawiciel Polski w pracach Komitetu nad tworzeniem Listy – wspomnieniami dotyczącymi warunków, podstawowych założeń i okoliczności umieszczenia konkretnych obiektów na tej Liście. Tego dnia z nie mniej znakomitymi referatami wystąpili: Jacek Purchla – przewodniczący Rady Ochrony Zabytków RP (*Dziedzictwo a transformacja*) oraz Mariusz Czuba – wicedyrektor Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (*Polska – miasta i miejsca wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa*).

Podczas krakowskiej konferencji w ścisłej współpracy z gospodarzami obiektów wpisanych na pierwszą Listę UNESCO zorganizowana została multimedialna prezentacja tych obiektów. Prowadzili ją pracownicy Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Oddziału Ochrony Zabytków: Halina Rojkowska, Katarzyna Strzebońska, Anna Borejczuk i Michał Szkoła. Część tych obiektów zaprezentowano w magistrackiej sali obrad im. Stanisława Wyspiańskiego, pozostałe, w dniu następnym – w wielkiej kopalni soli.

Obok najszerszej zaprezentowanych, ze zrozumiałych względów uprzywielejewanych, miejsc starego Krakowa i kopalni soli przedstawione zostały, z szerszym merytorycznym komentarzem, pozostałe obiekty:

– kaplica pałacowa Karola Wielkiego w Akwizgranie (Niemcy), jedna z osobliwości architektonicznych Europy

– historyczne centrum stolicy Ekwadoru – Quito, miasta zbudowanego w XVI–XVIII wieku na ruinach miasta Inków, w stylu zwanym „barokową szkołą z Quito”

– kościoły skalne w Lalibeli w Etiopii – dwanaście unikatowych w skali światowej monolitycznych kościołów wykutych w skale w XIII wieku

– wyspa Gorée w Senegalu – tragiczny symbol handlu niewolnikami w XV–XIX wieku

– Narodowy Park Historyczny L’Anse aux Meadows w Kanadzie, z odkrytymi w XX wieku pozostałościami osady Wikingów z końca X wieku

– Park Narodowy Mesas Verde w USA z prekolumbijskimi osadami indiańskimi

– wyspa Galapagos w Ekwadorze z endemicznymi gatunkami zwierząt

– Park Narodowy Nahanni w Kanadzie z malowniczymi kanyonami i wodospadami

– Park Narodowy Siemien w Etiopii z niezwykle malowniczymi krajobrazami i bogatą fauną

– Park Narodowy Yellowstone w USA – najstarszy park narodowy na świecie, położony na wulkanicznym płaskowyżu, pełnym gejzerów, wulkanów błotnych i dzikich zwierząt.

W godzinach popołudniowych, po kilkugodzinnej wycieczce po starym Krakowie, z udziałem przedstawicieli UNESCO i ICOMOS uczestnicy uroczystości jubileuszowych wzięli udział w wernisażu wystawy prezentującej obiekty wpisane na pierwszą Listę Światowego Dziedzictwa, otwartej na Rynku Głównym.

Interesującym akcentem konferencji była wystawa *Ekwador: Wzory kultur na równiku*, zorganizowana staraniem ambasadora Ekwadoru w Polsce Floresa Fernando w Muzeum Etnograficznym, której otwarcia dokonał prezydent Krakowa Jacek Majchrowski wraz z ambasadorem Ekwadoru w Polsce i wiceburmistrzem Quito Andresem Vallejo. Po uroczystym koncercie przygotowanym przez zespół Sinfonietta Cracovia w Teatrze im. Juliusza Słowackiego uczestnicy konferencji wzięli udział w uroczystym bankiecie wydanym w siedzibie krakowskiego magistratu przez prezydenta Jacka Majchrowskiego.

6 września w sali obrad rady miasta odbyła się druga część konferencji, poświęcona wybranym zagadnieniom związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego, między innymi

w kontekście nowych wyzwań urbanistycznych i technologicznych, a także próbom poszukiwania optymalnych modeli zarządzania dziedzictwem kulturowym w czasach współczesnych.

O znaczeniu Listy UNESCO i formach ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego mówiła ambasador Maria Wodzyńska-Walicka,

o społecznym i politycznym znaczeniu dziedzictwa w Europie Środkowej i Wschodniej, głównie w oparciu o doświadczenia stolicy Węgier mówił burmistrz Budapesztu Gabor Demszky, a o fenomenie kulturowym Krakowa – dyrektor Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miasta Krakowa Stanisław Dziedzic. W drugiej części przedpołudniowych obrad małopolski wojewódzki konserwator zabytków Jan Janczykowski przedstawił zagadnienia związane z ochroną zabytków na obszarze wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa, a przewodniczący Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa Franciszek Ziejka w obszernym referacie *Nie od razu Kraków... odrestaurowano* przedstawił w ujęciu historycznym problemy związane z ratowaniem zabytków krakowskich i modelowym systemem w tym względzie w czasach współczesnych, pozwalającym na planowanie i realizację zadań konserwatorskich zgodnie z nowoczesnymi założeniami, z zastosowaniem właściwych technologii. Obradom towarzyszyła ożywiona dyskusja z udziałem wybitnych specjalistów z ośrodków akademickich, praktyków-konserwatorów, prawników i fachowców lansujących nowe technologie.

Podczas popołudniowej części obrad, które kontynuowane były w wielkiej kopalni soli, dokonano podsumowania obrad oraz ostatnich prezentacji obiektów z pierwszej Listy UNESCO,

Rynek Główny, Sukiennice

P. Kozioł

a po zwiedzeniu kopalni odbył się uroczysty koncert krakowskiej Młodej Filharmonii z udziałem Grażyny Brodzińskiej, a po nim bankiet wydany przez prezesa wielickiej kopalni soli – Zbigniewa Zarębskiego.

W niedzielę gospodarze przygotowali dla uczestników konferencji alternatywne trasy zwiedzania Krakowa, a wieczorem, po uroczystości odsłonięcia okolicznościowej tablicy w komorze Staszica, odbył się w komorze „Warszawa” wielickiej kopalni koncert muzyki filmowej Jana Kaczmarka.

Spśród licznych imprez towarzyszących krakowsko-wielickiej konferencji wymienić trzeba interesującą wystawę ekli-

W okresie minionych trzydziestu lat lista była systematycznie poszerzana o kolejne obiekty dziedzictwa kulturowego i naturalnego (w ostatnich latach nowe wpisy dokonywane są z większą ostrożnością), w konsekwencji czego znajduje się na niej obecnie 878 obiektów ze 145 krajów, w tym 697 dotyczy dziedzictwa kulturowego, 174 przyrodniczego, a 25 ma charakter mieszany.

Z terenu Polski, oprócz Krakowa i wielickiej kopalni soli, na Listę UNESCO (w porządku chronologicznym) wpisane zostały: hitlerowski obóz koncentracyjny Auschwitz-Birkenau (1979), Puszcza Białowieża (1979), Stare Miasto w Warszawie (1980), Stare Miasto w Zamościu (1992), średniowieczny zespół miejski w Toruniu (1997),

Rynek Główny, kościół św. Wojciecha

brisów, poświęconą polskim miastom i zabytkom wpisanym na Listę UNESCO, zorganizowaną staraniem Andrzeja Buchańca i Andrzeja Znamirowskiego w krakowskim magistracie i foyer Teatru im. J. Słowackiego w czasie trwania konferencji. Wystawę prezentującą tę samą tematykę w poszerzonym zakresie autorzy zorganizowali w listopadzie br. w holu kamiennym pałacu Wielopolskich (informacje dotyczące tej wystawy wraz z wybranymi ekslibrisami prezentujemy na s. 29–31).

Przez cały listopad na Małym Rynku, na wystawie plenerowej *Znane – nieznanie* prezentowane były fotografie zabytków Krakowa z obszaru wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa oraz z kopalni soli w Wieliczce. Wystawa, przygotowana przez Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków UMK, na nowo odkrywa bogactwo dziedzictwa kulturowego poprzez ukazanie detali architektonicznych i miejsc na co dzień niezauważanych bądź niedostępnych dla turystów. Wystawy te zwieńczyły tegoroczne uroczystości jubileuszowe.

zamek krzyżacki w Malborku (1997), zespół pielgrzymkowo-krajobrazowy oo. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej (1999), Kościoły Pokoju w Świdnicy i Jaworze (2001), drewniane kościoły Małopolski w Binarowej, Bliznem, Dębnie, Haczowie, Lipnicy Murowanej i Sękowej (2003), Park Mużakowski (2004) oraz Hala Stulecia we Wrocławiu (2006). Liczni przedstawiciele gospodarzy tych obiektów uczestniczyli w krakowskiej konferencji. Miłym akcentem uroczystości były oficjalne delegacje z miast, które kiedyś w przemożny sposób współtworzyły polskie dziedzictwo kulturowe, a obecnie znajdują się na terenie państw sąsiadujących z Polską – Wilna i Lwowa.

Trwają przygotowania do opublikowania książki poświęconej krakowsko-wielickiej konferencji jubileuszowej, w której zamieszczone będą wystąpienia uczestników oraz dokumentacja fotograficzna z wystaw towarzyszących tym uroczystościom i z samej konferencji.

Stanisław Dziedzic
Halina Rojowska-Tasak